

Καθοδηγούμενη αυτοκτονία-ευθανασία στους «Βρικόλακες» του Ερρ. Ίψεν

Γεράσιμος Α. Ρηγάτος
Αμ. Επικ. Καθηγητής Ιατρικής
Επιτ. Δρ. Παιδαγωγικού Τμήματος Δ.Ε.
Πανεπιστημίου Αθηνών

«Βρικόλακες», «Βρυκόλακες»

Καθοδηγούμενη αυτοκτονία-ευθανασία:

Δεν είναι ακριβώς υποβοηθούμενη, καθώς δεν είναι παρών ο γιατρός. Έχουν όμως δοθεί οι οδηγίες και τα μέσα από γιατρό σε προγενέστερη περίοδο, για πιθανή μελλοντική εφαρμογή.

Ο Ερρίκος Ίψεν (20-3-1828/23-5-1906) γεννήθηκε στο Skien, Νορβηγία. Μετά από χρεωκοπία και ταξική πτώση ο πατέρας του Knut εξαρτήθηκε από το οινόπνευμα. Η μητέρα του Marichen βρήκε παρηγοριά στην ενασχόληση με τα θεία. Ο ίδιος σε νεαρή ηλικία απέκτησε εξώγαμο παιδί με «υπηρέτρια». Αν και αναγνώρισε το παιδί, δεν το συνάντησε ποτέ του.

Τα παραπάνω γεγονότα αναφέρονται εδώ, γιατί με διάφορες περιστάσεις αναφέρονται και σε θεατρικά του έργα

Κατά πολλούς είναι ο μεγαλύτερος δραματουργός της εποχής του. Από το πλούσιο έργο του αναφέρουμε τα ακόλουθα: «Καταλίνας»/ «Μπραντ»/ «Πέερ Γκυντ»/ «Η αγριόπατσια»/ «Η κυρά της θάλασσας»/ «Εντα Γκάμπλερ»/ «Τζον Γαβριήλ Μπόρκμαν»/ «Ο Αυτοκράτορας και ο άνθρωπος από τη Γαλιλαία», εμπνευσμένη από τη ζωή του Ιουλιανού του Παραβάτη.

«Οι βρικόλακες». Δημοσίευση 1881. Αποτέλεσαν την έμπνευση για τα τρία επόμενα έργα του: «Ο εχθρός του λαού»/ «Η αγριόπατσια»/ «Ρόσμερχολμ».

«Οι βρικόλακες»

Αρχικά έντονα αρνητική υποδοχή. Ήταν φυσικό καθώς ο Ίψεν δημιουργούσε ένα νέο είδος τραγωδίας, με ήρωες διαφορετικούς από αυτούς που συνηθιζόταν ως τότε. Ο λόγος του δεν είναι ποιητικός αλλά προσεγγμένος πεζός και κάποτε σχεδόν επιστημονικά ακριβής. Επιπλέον τα θέματα που έθετε το έργο ήταν επώδυνα εσωτερικά ζητήματα.

Το έργο επιβλήθηκε χάρις στον Σουηδό ηθοποιό Άγκουστ Λίντμπεργκ που συγκρότησε θίασο και ανέβασε το έργο σε διάφορες επαρχίες. Ανάλογα θεατρικά σχήματα είχαν δημιουργηθεί στη Γαλλία («Τεάτρ Λίμπρ», Αντρέ Αντουάν) και στη Γερμανία («Φράιε Μπούνε»). Στην Αγγλία (1891) το έργο χαρακτηρίστηκε «εφιάλτης» και «αποκρουστική αισχροτήτα» και αντιμετωπίστηκε πολύ εχθρικά.

Ο ίδιος ο Ίψεν έγραφε: «Στο έργο αυτό θα γνωρίσετε κάτι που αποκαλώ “Βρικόλακες”, νεκρές κουβέντες που όμως επιστρέφουν μετά θάνατο εμποδίζοντας τον άνθρωπο να ζήσει τη ζωή του με τον τρόπο που ο ίδιος επιθυμεί. Πολύ περισσότερο, θα δείτε το μεγάλο κακό που μπορούν να προκαλέσουν οι εν λόγω “βρικόλακες”...»

Η Κατίνα Παξινού ως κ. Αλβιν και ο Αλέξης Μινωτής ως Οσβαλτ στους Βρικόλακες του Ίψεν από το Βασιλικό Θέατρο 1934, 1958

«Βρικόλακες» του Ίψεν από το Εθνικό Θέατρο 1997 με Ελένη Χατζηαργύρη και Δημήτρη Λιγνάδη, σκηνοθεσία Σπ. Ευαγγελιάτος

Υπόθεση: Η Ελένη Άλβινγκ είναι χήρα του βασιλικού αρχιθαλαμηπόλου λοχαγού Άλβινγκ που χαρακτηρίζεται ως «άνθρωπος που χαιρόταν τη ζωή πέρα για πέρα». Η κ. Άλβινγκ έχει την πρόθεση να τον φέρει στον ίδιο δρόμο. Η σύναψη σχέσης του λοχαγού με την υπηρέτρια ωθεί τη σύζυγο να ασχοληθεί με επιχειρήσεις, να απομακρύνει από το σπίτι τον ανήλικο γιο και να δημιουργήσει σχέση με τον πάστορα, που την αποτρέπει.

Κατά την επιστροφή του γιου της Όσβαλτ στο σπίτι μετά από χρόνια αντιλαμβάνεται ότι αυτός έχει τον χαρακτήρα του πατέρα και ερωτοτροπεί με την υπηρέτρια. Η αιμομικτική σχέση ματαιώνεται καθώς η κα Άλβινγκ αποκαλύπτει ότι η κοπέλα αποτελεί τον καρπό της σχέσης του λοχαγού με την προηγούμενη υπηρέτρια, τη μητέρα της. Η νέα δηλαδή ήταν ετεροθαλής αδελφή του Όσβαλτ. Τα παραθέματα που ακολουθούν είναι σε μετάφραση Νεοκλή Θεοδώρου.

Κα Άλβινγκ: «Όταν άκουσα εκεί μέσα τη Ρεγγίνα και τον Όσβαλτ ένοιωσα ότι έβλεπα μπροστά μου Βρικόλακες. Κατά κάποιο τρόπο νομίζω ότι όλοι είμαστε βρικόλακες [ ]. Δεν είναι μόνο τα όσα κληρονομήσαμε από τους γονείς μας που κυριαρχούν μέσα μας. Είναι όλες οι νεκρές ιδέες, όλες οι δίχως ζωντάνια γερασμένες πεπτοιθήσεις...».

Στη συνέχεια του έργου αποκαλύπτεται επίσης ότι το κεντρικό πρόσωπο, ο νεαρός Όσβαλτ, νοσεί από προχωρημένη κληρονομική σύφιλη, που ανταποκρίνεται σε μια κατάρα αρχαιοελληνικού τύπου, όπου οι αμαρτίες των γονέων πληρώνονται στις επόμενες γενεές. Σε ένα δεύτερο επίπεδο το πρόβλημα του αφροδισίου νοσήματος γίνεται το σύμβολο ηθικών ασθενειών που κληροδοτούνται από το παρελθόν και σκοτώνουν στο παρόν.

Ο Όσβαλτ έχει ήδη έντονα νευρολογικά συμπτώματα για τα οποία κατά την παραμονή του στο εξωτερικό έχει επισκεφθεί γιατρό. Εκεί έμαθε και για την πάθησή του και για την έλλειψη θεραπείας, ενώ πήρε οδηγίες για «λύτρωση» αν τα πράγματα χειροτερέψουν.

Χαρακτηριστικά αποσπάσματα

Όσβαλτ: Η πρώτη κρίση μ' έπιασε στο Παρίσι. Μου πέρασε σχεδόν αμέσως. Όταν όμως έμαθα τι μου συνέβαινε, τότε με κυρίεψε ένας λυσσασμένος τρόμος που μου έσχιζε την ψυχή. Γι αυτό έφυγα και ήρθα στο σπίτι.

Κα Άλβινγκ: Ωστε αυτός είναι ο τρόμος - ;

Όσβαλτ: Ναι, ένας απερίγραπτος αηδιαστικός τρόμος. Ω, ας ήταν μόνο μια συνηθισμένη αρρώστια! Γιατί δεν φοβάμαι και τόσο τον θάνατο, παρ' όλο που θα ήθελα να ζήσω όσο μπορώ περισσότερο ...

Όσβαλτ: [ ] Ο γιατρός μου το είπε καθαρά ότι δεν είναι βέβαιο πότε θάρθει το τέλος. Μίλησε μάλιστα για λήθαργο τού εγκεφάλου – ή κάτι τέτοιο [ ].

[ ] Όταν μ' έπιασε εκείνη η πρώτη κρίση, ο γιατρός μου είπε ότι αν ξαναπαρουσιαστεί – και θα ξαναπαρουσιαστεί – τότε πια δεν υπάρχουν ελπίδες σωτηρίας.

Στο σημείο αυτό ο Ίψεν θέτει και το θέμα της ευθανασίας και της καθοδηγούμενης αυτοκτονίας που του είχε συστήσει ο γιατρός.

«Κι είχε καρδιά να σου πει κάτι τέτοιο;» ρωτά η μητέρα.

«Του το ζήτησα εγώ», απαντά.

Όσβαλτ: [ ] Του είπα ότι έπρεπε να λάβω τα μέτρα μου (Χαμογελάει με υπαινιγμό). Κι αυτό έκανα (Βγάζει ένα μικρό κουτί απ' τη μέσα τσέπη του).

Μητέρα το βλέπετε αυτό;

Κα Άλβινγκ: Τι είναι

Όσβαλτ: Μορφίνη

Κα Άλβινγκ: (Τρομαγμένη) Όσβαλτ, παιδί μου!

Όσβαλτ: Έχει δώδεκα κάψουλες μαζί ...

Προσπαθεί να πείσει τη μητέρα του να τον «απολυτρώσει». Την πιέζει συναισθηματικά λέγοντάς της πως, αν ήταν κοντά του η Ρεγγίνα, θα το έκανε. Τελικώς παίρνει τις κάψουλες μόνος του.

*«Δεν σας ζήτησα ποτέ τη ζωή», λέει ο Όσβαλτ.
«Και τι ζωή ήταν αυτή που μου δώσατε; Δεν τη θέλω. Να την ξαναπάρετε».*

Ακολουθούν δραματικές στιγμές. Ο Όσβαλτ ακίνητος ψιθυρίζει ζητώντας *«Τον ήλιο, τον ήλιο»*, το φως της ζωής που αποχωριζόταν πρόωρα και χωρίς υπαιτιότητά του.

Το θέμα της υποβοηθούμενης αυτοκτονίας-ευθανασίας έγινε πρόσφατα αποδεκτό και για ανηλίκους με νόμο που ψηφίστηκε τον Φεβρ. 2014 στο Βέλγιο.

Ο προβληματισμός, οι κίνδυνοι, η απαξίωση της ζωής, όλα τα θρησκευτικά, τα νομικά, τα ηθικά και τα δεοντολογικά προβλήματα όχι απλώς παραμένουν, αλλά επιτείνονται λόγω της επέκτασης και σε ανηλίκους και μάλιστα σε καιρούς περιορισμού των δαπανών για την υγεία και των μέτρων κοινωνικής υποστήριξης.